

Jarosław Gołębiowski

Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu SGGW

Tendencje rozwojowe sektora zbożowego w Polsce w latach 1990–2001

Wstęp

Sektor zbożowy jest ważnym segmentem rynku produktów rolnych i żywnościowych. Stan i rozwój tego rynku wywiera wpływ na pozostałe dziedziny rolnictwa, w szczególności na produkcję trzody chlewnej i drobiu oraz na ogólną sytuację gospodarczą.

Przekształcenia systemowe sektora zbóż w Polsce zostały zapoczątkowane w 1989 r., kiedy to stworzono podstawowe warunki, niezbędne do działania rynku. Warunki te to przede wszystkim: swoboda kształtowania cen, funkcjonowanie rynkowego mechanizmu regulacji popytu i podaży oraz kształtowanie się nowej struktury podmiotowej, warunkującej rozwój konkurencji. Ważnym czynnikiem determinującym kierunki rozwoju tego sektora były również procesy związane z integracją z Unią Europejską.

Celem pracy jest wskazanie głównych kierunków przekształceń sektora zbóż w Polsce w latach 1990–2001. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na procesy przebiegające w płaszczyźnie ekonomicznej, instytucjonalnej i strukturalnej.

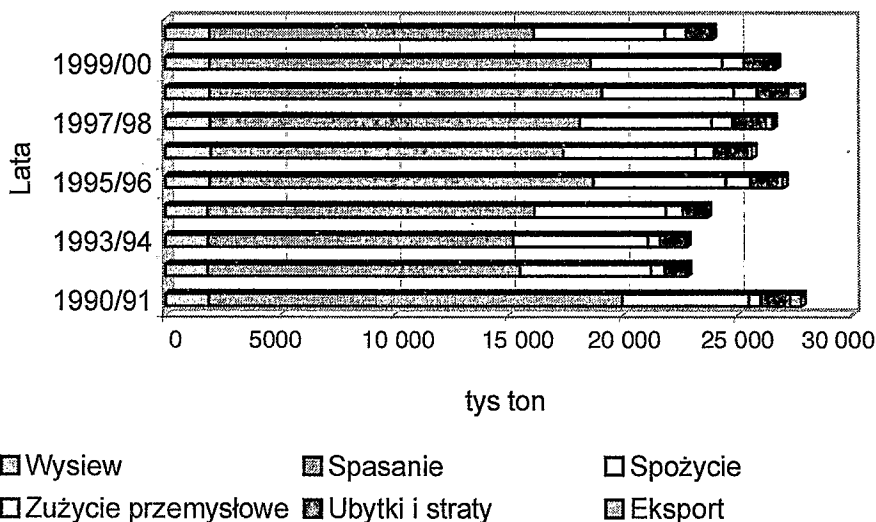
Kierunki zmian popytu na zboża w Polsce w latach 1999–2001

Zużycie ziarna zbóż obejmuje siew, spasanie, spożycie przetworów zbożowych oraz przetwórstwo przemysłowe (produkcja spirytusu, piwa i skrobi). Dodatkowo dolicza się do tego straty poniesione w sferze produkcji, przechowywania i przetwórstwa oraz eksport. Wśród wymienionych kierunków wykorzystania na szczególną uwagę zasługuje spożycie przetworów zbożowych przez ludność i zużycie na potrzeby paszowe. Produkty otrzymane w tym drugim przypadku są również przeznaczone do spożycia. Inne pozycje w zużyciu

zbóż, a więc siew oraz ubytki i straty, mają znacznie mniejsze znaczenie w bilansie zbożowym.

Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych zużycie globalne zbóż utrzymywało się na wysokim poziomie. W sezonach 1989/90–1991/92 wynosiło ono 27–29 mln t rocznie. W roku 1992/93 zużycie zbóż na cele konsumpcji bezpośredniej i pośredniej oraz na wysiew łącznie ze stratami i ubytkami wyniosło zaledwie 23,7 mln ton. Oznaczało to spadek zużycia krajowego o 5,6 mln ton, tj. o 19% w stosunku do rekordowego pod względem konsumpcji zbóż okresu 1989/90. Procesy dostosowawcze po stronie spożycia zbóż w okresie wprowadzania reguł gospodarki rynkowej znalazły odbicie głównie w redukcji zużycia na pasze.

Szczegółowe dane dotyczące zmian w produkcji i zagospodarowaniu zbóż w Polsce w latach 1990–2001 przedstawia rysunek 1.

Rysunek 1

Zużycie zbóż ogółem w Polsce w latach 1990/91–2000/01

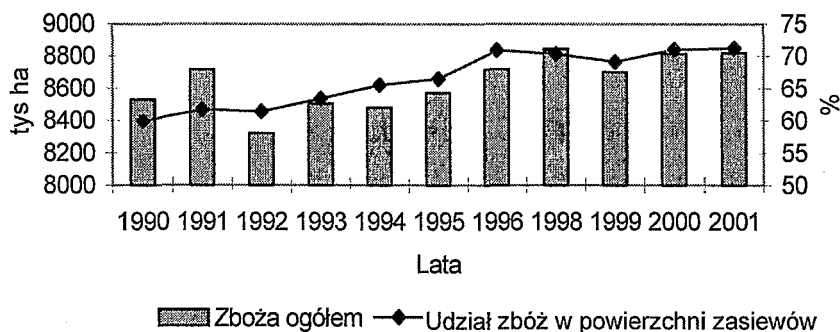
Źródło: Roczniki Statystyczne GUS 1990–2002, obliczenia własne.

Najniższym poziomem krajowej konsumpcji zbóż w analizowanym okresie charakteryzował się rok 1993/94. W kolejnych latach, mimo pewnych wahań w krajowej produkcji, następował wzrost spożycia zbóż ogółem. Wzrost chłonności krajowego rynku zbóż w tym okresie był determinowany głównie wzrostem ich spasania oraz większym zużyciem przemysłowym. W analizowanym okresie nie wystąpiły istotne zmiany w strukturze zużycia zbóż. Na cele pa-

szowe przeznaczono od 59 do 66% zbóż, podczas gdy spożycie bezpośrednie stanowiło od 20 do 25%. Oznacza to, że struktura wykorzystania zbóż była w Polsce zbliżona do proporcji, jakie występowały w większości krajów UE.

Zmiany w produkcji zbóż w Polsce w latach 1990–2001

Powierzchnia uprawy zbóż wynosiła w 1989 r. 8,2 mln ha. Od tego momentu obserwuje się systematyczny wzrost areалу przeznaczonego pod zboża. Jedynie w latach 1992 i 1994 powierzchnia uprawy zbóż nie przekroczyła 8,5 mln ha. Kształtowanie się powierzchni zasiewów zbóż przedstawia rysunek 2.

Rysunek 2

Powierzchnia zasiewów zbóż w latach 1990–2001

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS 1991–2002, obliczenia własne.

Wzrost areálu zbóż ogółem odbywał się w warunkach zmniejszania się ogólnej powierzchni zasiewów. Rezultatem tych procesów był wzrost znaczenia uprawy zbóż w strukturze zasiewów. Ich udział wzrósł z 59,9% w 1990 r. do 70,9% w latach 2000–2001.

Ze zmianami w areale zajęтым pod zboża nieznacznie zmieniła się wewnętrzna struktura uprawy. W 1990 r. pszenica stanowiła zaledwie 26,7% powierzchni przeznaczonej pod zboża. W latach 1999–2001 jej udział wzrósł do blisko 30%. Reakcje rolników w zakresie zwiększania powierzchni uprawy pszenicy powodowane były między innymi jej bezwzględną i względną opłacalnością. Praktycznie równorzędną z pszenicą pozycję w uprawie zbóż zajmowało żyto. Jego udział wyniósł w 1990 r. 27,1%. Jak wykazują jednak dane zawarte w tabeli 1, udział żyta w strukturze produkcji zbóż uległ w dekadzie lat 90. wyraźnej redukcji, osiągając w 2001 r. poziom 22,7%. Oznacza to, że pszenica i żyto zajmowały nadal łącznie ponad połowę areálu zbóż.

Tabela 1

Struktura zasiewów zbóż w Polsce w latach 1990–2001

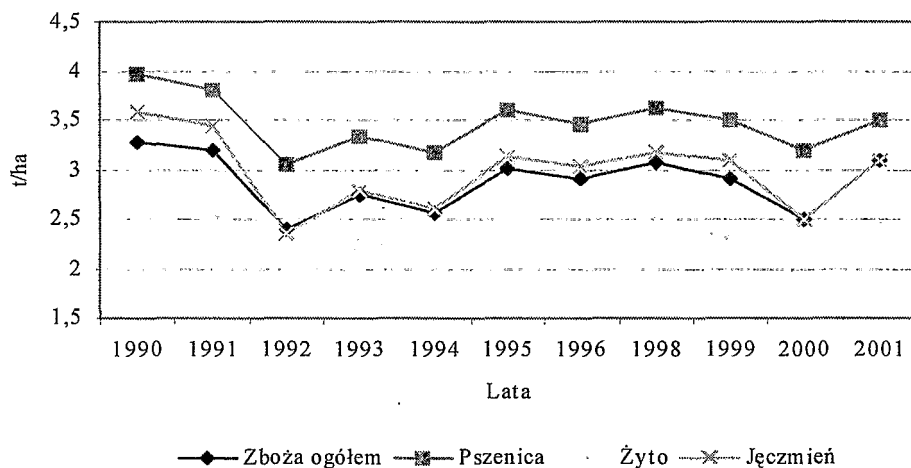
Wyszczególnienie	Lata										
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1998	1999	2000	2001
Zboża ogółem	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Pszenica ogółem	26,7	28,0	28,9	29,1	28,4	28,1	28,4	29,7	29,7	29,9	29,8
Żyto	27,1	26,3	24,4	26,0	28,7	28,6	27,7	25,9	25,8	24,2	22,7
Jęczmień ogółem	13,8	14,2	14,4	13,7	12,2	12,2	13,0	12,9	12,7	12,4	12,1
Owies	8,8	7,9	8,0	7,5	7,3	6,9	7,2	6,3	6,6	6,4	6,0
Pszennyto ogółem	8,8	8,4	7,9	7,7	6,9	7,2	8,0	7,2	7,6	7,9	9,5
Mieszanki zbożowe	13,7	14,1	15,1	14,8	15,4	15,9	14,5	16,5	15,9	16,8	16,7
Gryka i proso	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	9,5	0,6	0,7	0,6
Kukurydza na ziarno	0,7	0,8	0,7	0,6	0,6	0,6	0,8	1,0	1,2	1,7	2,5
Udział zbóż intensywnych (pszenica, jęczmień, pszenżyto) [%]	49,3	50,5	51,2	50,6	47,5	47,5	49,4	49,8	50,0	50,2	51,4

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS 1991–2002, obliczenia własne.

O wielkości zbiorów zbóż decydują obok powierzchni zasiewów również plony. Zbiory ziarna w każdym kraju są bowiem funkcją powierzchni i plonów. Obok wzrostu powierzchni uprawy zbóż w Polsce w latach 1990–2001 można zaobserwować ekstensyfikację ich uprawy, przejawiającą się zmniejszeniem wydajności z jednostki powierzchni. Należy podkreślić, że w okresie przemian gospodarczych plony zbóż wykazywały znaczną zmienność. Ich poziom w skali całego rolnictwa został przedstawiony na rysunku 3.

Redukcja plonów spowodowała obniżkę zbiorów z około 28 mln ton zbóż w latach 1990–1991 do 19,9 i 21,7 mln ton, odpowiednio w latach 1992 i 1994. W latach 1995–2001 z wyjątkiem 2000 r. zbiory zbóż w Polsce wykazywały względną stabilność (rys. 4). Ich poziom nadal jednak był niższy niż na początku badanego okresu.

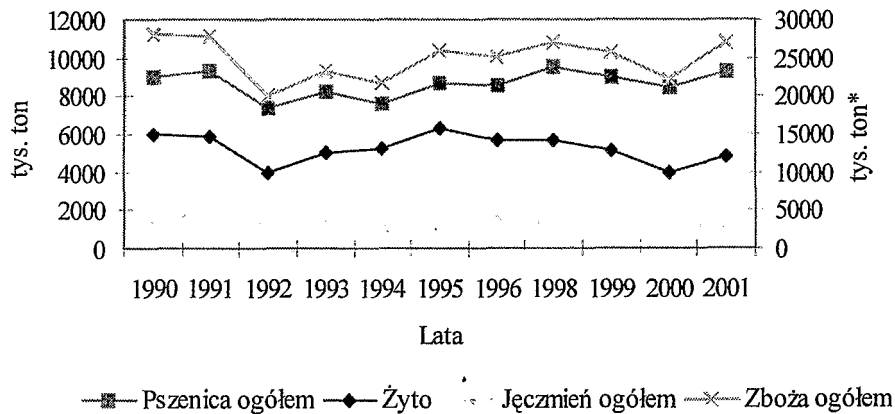
Cechą polskiego rolnictwa w latach 90. był relatywnie niski stopień powiązań gospodarstw rolnych z rynkiem. W latach 1991–1998 około ¼, a w przypadku pszenicy w granicach 35–40% wyprodukowanego w rolnictwie ziarna trafiało do obrotu rynkowego. Wskaźnik ten w porównaniu z innymi krajami, szczególnie Unii Europejskiej, należy ocenić jako bardzo niski (np. we Francji on wynosi około 80%). Niski wskaźnik towarowości oznacza, że do obrotu trafia przede wszystkim ziarno konsumpcyjne. Zboża paszowe natomiast są wykorzystywane w gospodarstwach rolnych bez poddawania ich procesom przetwarzania w przemyśle paszowym. Wyrażna zmiana w tym zakresie nastąpiła w latach 1999–2001. Udział produkcji towarowej w produkcji globalnej zbóż ogółem zbliżył się do poziomu 40%, a w przypadku pszenicy przekroczył 60% (rys. 5).

Rysunek 3

Plony zbóż w Polsce w latach 1990–2001

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS 1991–2002.

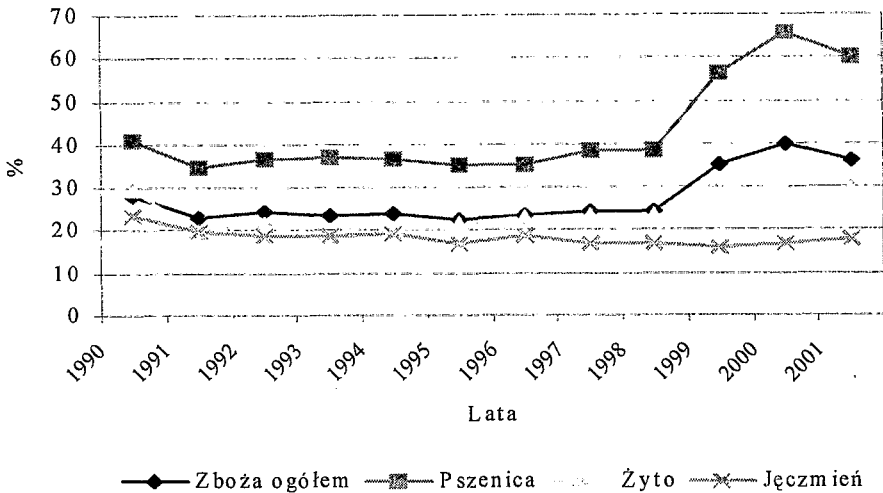

Rysunek 4

Produkcja zbóż w Polsce w latach 1990–2001

* zbiory zbóż ogółem

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS 1991–2002, obliczenia własne.

Rysunek 5

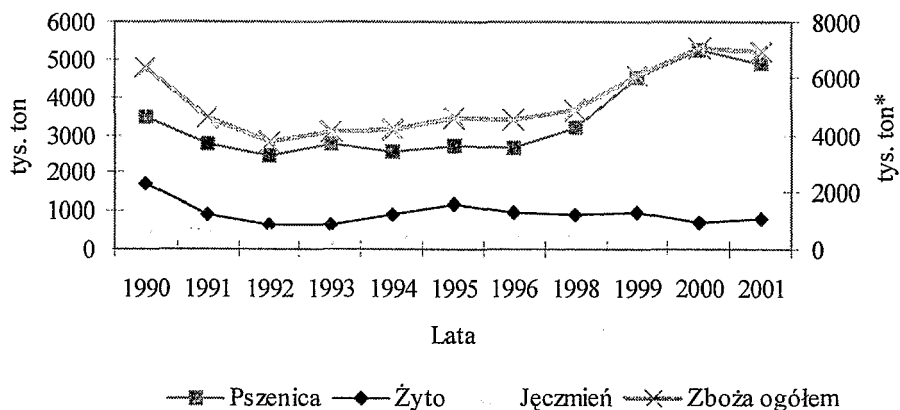
Towarowość produkcji zbóż w Polsce w latach 1990–2001

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS 1991–2002, obliczenia własne.

Organizacja sektora zbożowego w Polsce

Sektor marketingowy zbóż w Polsce tworzą trzy ogniwa: sfera skupu i magazynowania, sfera przetwórstwa i sfera handlu dystrybucyjnego (handel hurtowy i detaliczny produktami zbożowymi). Ze względu na trudność określenia całkowitej ilości zbóż, która trafia do sektora marketingowego z rolnictwa, przyjmuje się za miarę podaży wielkość skupu zbóż. Dane dotyczące rozmiarów skupu zbóż zawiera rysunek 6. Uwidocznione na nim zostały wahania w globalnym skupie zbóż oraz ich poszczególnych gatunków w latach 1990–1996.

Analiza tych danych wskazuje na kilka właściwie przeciwstawnych tendencji. Jedną z nich miało miejsce w latach 1990–1992, tzn. gwałtowny spadek wielkości skupu zbóż ogółem oraz poszczególnych ich gatunków. W 1992 r. wolumen skupu zbóż ogółem zmniejszył się do poziomu 3,7 mln ton, co stanowiło zaledwie 59% skupu zrealizowanego w 1990 r. W ostatnich latach badań nastąpiło wyraźne ożywienie skupu zbóż. Ewidencjonowany przez GUS skup przekroczył poziom z 1990 r. i wyniósł w latach 2000–2001 ponad 5 mln ton. Pszenica i żyto łącznie stanowiły około 80% zbóż, które trafiały w analizowanym okresie do obrotu rynkowego.

Rysunek 6

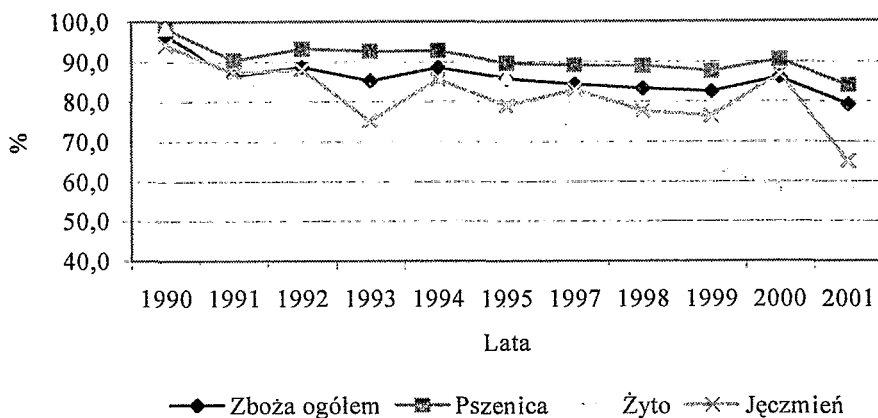
Skup zbóż w Polsce w latach 1990–2001

* skup zbóż ogółem

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS 1991-2002, obliczenia własne.

Rynkowa część zbóż trafia do obrotu przy wykorzystaniu różnych kanałów marketingowych. Organizacja rynku ziarna zbóż i nowoczesność kanałów dystrybucji surowców rolniczych jest w Polsce niska, szczególnie w porównaniu z organizacją obrotu zbożami w wielu krajach UE czy USA. Miara, która charakteryzuje kanały rynkowe zbóż w Polsce może być udział ich skupu w produkcji towarowej zbóż. Zaprezentowane na rysunku 7 dane wskazują, że coraz większa część zbóż trafia na rynek za pośrednictwem niesformalizowanych kanałów rynkowych. Tego typu transakcje stanowiły w 2000 r. około 20% obrotów rynkowych zbożami, a w przypadku żyta ponad 40%. Rynek niesformalizowany (targowiskowy) dla wielu drobnych producentów zbóż jest najbardziej dostępnym i podstawowym kanałem rynkowym. Umożliwia on sprzedaż wszystkich gatunków zbóż, ale brak na nim jakichkolwiek standardów jakościowych i ilościowych.

Obok sprzedaży innym rolnikom (obróć sąsiedzki, obrót targowiskowy), producenci rolni mogą wykorzystać takie kanały rynku, jak: lokalne magazyny zbożowe, elewatory, jednostki skupujące Agencji Rynku Rolnego w ramach programów interwencyjnych, mogą też dostarczyć zboże bezpośrednio do przetwórstwa (młyny, zakłady paszowe, przemysł gorzelniczy i piwowarski).

Rysunek 7

Udział skupu w produkcji towarowej zbóż w latach 1990–2001

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS 1991–2002, obliczenia własne.

Jednym z głównych kanałów rynkowych zbóż jest sprzedaż ziarna przez rolników lokalnym magazynom zbożowym. Magazyny te są zlokalizowane w miejscach produkcji zbóż. Charakteryzują się one stosunkowo niewielkimi możliwościami przechowalniczymi. Najczęściej są to magazyny płaskie lub zbiorniki metalowe.

Utrzymanie lokalnych magazynów i prowadzenie działalności skupowej wiąże się ze znacznymi kosztami. Koszty przypadające na tonę ziarna wykazują tendencję malejącą wraz ze wzrostem rozmiarów obrotu¹. Oznacza to, że najbardziej właściwą strategią dla firm obrotu zbożowego jest konsolidacja jednostek skupujących i prowadzenie działalności na większym obszarze. Po wprowadzeniu reguł gospodarki rynkowej wiele firm, w tym szczególnie dużych przedsiębiorstw zbożowo-młynarskich, zmniejszyło liczbę prowadzonych punktów skupu przez ich sprzedaż lub zamknięcie, koncentrując się na prowadzeniu tylko większych magazynów i punktów skupu. Zmiany te mają istotny wpływ na działania rolników. Koncentracja i ograniczenie liczby punktów skupu utrudnia dostęp gospodarstwom rolnym (szczególnie drobnym) do kanałów rynkowych i możliwość sprzedaży nadwyżek towarowych zbóż. Jest to jedna z przyczyn rozwoju targowiskowych obrotów zbożami w Polsce.

Elewatory są typem magazynów zbożowych, który stwarza najdogodniejsze warunki do przechowywania ziarna. W przeciwieństwie do lokalnych ma-

¹Kohls R., Uhl J.: Marketing of agricultural products. Macmillan Publishing Company, New York 1990, s. 445.

gazynów, które kupują ziarno bezpośrednio od producentów rolnych (małych i średnich gospodarstw), elewatory skupują zboże od dużych indywidualnych gospodarstw rolnych zlokalizowanych w ich okolicy oraz gospodarstw wielkoobszarowych specjalizujących się w produkcji zbóż. Oprócz prowadzenia skupu świadczą one również usługi przechowalnicze dla pozostałych uczestników rynku zbóż (eksporterów i importerów), a także dla firm spoza sektora (przemysł tłuszczowy).

Finalnym odbiorcą wyprodukowanego w rolnictwie ziarna jest przetwórstwo zbożowe. W rezultacie przekształceń organizacyjnych i własnościowych nastąpiło znaczne rozdrobnienie przemysłu zbożowo-młynarskiego. W Polsce funkcjonuje około 100 samodzielnych przemysłowych przedsiębiorstw zbożowo-młynarskich o różnej wielkości, kondycji ekonomicznej i różnym potencjale gospodarczym oraz ponad 2000 drobnych zakładów młynarskich, które w latach 1990–2001 zwiększyły znacznie swój udział w rynku.

Procesy dekoncentracji przetwórstwa zbóż były charakterystyczne zwłaszcza dla początkowego okresu transformacji. Od połowy lat 90. zaczęła się natomiast kształtować odwrotna tendencja. Jej przejawem było wzmocnienie pozycji i wzrost udziału w rynku najsilniejszych ekonomicznie firm oraz tworzenie ugrupowań przedsiębiorstw w formie holdingów rolno-przemysłowych.

Produkty zbożowe docierają do finalnych konsumentów przy wykorzystaniu różnych kanałów rynkowych. W latach 90. wystąpiły istotne przekształcenia w organizacji i funkcjonowaniu kanałów rynkowych przetworów zbożowych. Zmiany objęły sferę produkcji przetworów zbożowych, sferę handlu hurtowego i detalicznego, jak również konsumpcję żywności. Do głównych tendencji w sferze dystrybucji przetworów zbożowych należy zaliczyć: zmiany w strukturze podmiotowej handlu detalicznego i hurtowego, pojawienie się nowych kanałów dystrybucji, zmiany technologiczno-organizacyjne będące wynikiem wejścia na nasz rynek zachodnich sieci detalicznych, procesy integracyjne i przejmowanie kontroli nad systemem dystrybucji przez handel detaliczny.

Handel poprzez swój wpływ na produkcję i sprawność dystrybucyjną rynku oddziałuje na konsumpcję i konsumenta. W początkowym okresie przeobrażeń gospodarczych w Polsce bardzo wyraźnie uwidoczniły się w sferze handlu postawy przedsiębiorcze, które wpłynęły na rozwój sektora prywatnego, a zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw. W końcowym okresie lat 90. na strukturę podmiotową sektora handlu wpłynęły procesy globalizacji gospodarki światowej i związane z tym zjawiska umiędzynarodowienia działalności przedsiębiorstw.

Sprzedaż detaliczna przetworów zbożowych stanowiła 3% obrotów handlu detalicznego ogółem i 8,9% obrotów sklepów zajmujących się sprzedażą żywno-

ności i napojów alkoholowych². Handel przetworami zbożowymi koncentruje się głównie w sklepach ogólnospożywczych i specjalistycznych sklepach piekarniczo-ciastkarskich. Według danych GUS, na koniec 1999 r. funkcjonowało w Polsce ok. 451 tys. sklepów detalicznych, w tym 147,4 tys. sklepów ogólnospożywczych i 3630 sklepów piekarniczo-ciastkarskich. Najliczniejszą grupę wśród przedsiębiorstw handlowych stanowią w Polsce przedsiębiorstwa drobne. W latach 1998–1999, mimo utrzymującego się wysokiego udziału firm małych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw handlowych, wzrosło znaczenie przychodów ze sprzedaży hurtowej i detalicznej zrealizowanej przez przedsiębiorstwa duże i średnie. W 1998 r. przedsiębiorstwa duże i średnie zrealizowały w handlu detalicznym 46,6% ogólnej wartości sprzedaży detalicznej, w 1997 r. 42,7%, a w 1996 r. 41,8% (przedsiębiorstwa hurtowe odpowiednio w 1998 r. 75,2%, a w 1996 r. 70,9%). Przedstawione dane wskazują na kierunek przemian strukturalnych i własnościowych w handlu. W 1998 r. nastąpił dalszy rozwój nowych form sprzedaży oraz liczby sklepów należących do przedsiębiorstw zagranicznych bądź z udziałem kapitału zagranicznego.

Funkcjonujące na polskim rynku podmioty z kapitałem obcym odgrywają istotną rolę w przekształceniach jakościowych handlu i formach jego funkcjonowania. Przekształcenia te dotyczyły głównie wprowadzenia nowych form sprzedaży (sklepy wielkopowierzchniowe, wielokrotnie ze zlokalizowanymi na terenie sklepu własnymi jednostkami piekarniczymi), zmian w wyposażeniu technicznym sklepów, logistyce i technikach marketingowych. Dynamiczny rozwój zagranicznych sieci handlowych przyniósł przemiany w pozycji głównych uczestników kanałów dystrybucji, tj. przemysłu i handlu. Współpraca przedsiębiorstw produkcyjnych (młynarskich czy makaronowych) z sieciami handlowymi jest niezwykle trudna. Wielkopowierzchniowe punkty sprzedaży są dla producentów kluczowymi odbiorcami, cenionymi za możliwość sprzedaży dużych ilości towaru, stabilność zbytu, pewność płatności sprzedaży. Stąd też producenci artykułów markowych starają się o wejście do sieci mimo wielu zagrożeń. Do głównych negatywnych aspektów współpracy z sieciami zalicza się dyktowanie przez nie warunków zakupu (długie terminy płatności), rozwiązywanie przez dystrybutorów własnych marek (ARO, Robert), przerzucanie na producenta kosztów promocji towaru w sklepie oraz wprowadzanie dodatkowych opłat za atrakcyjne miejsce na regale sklepowym³.

²Rynek Wewnętrzny 2000, GUS, Warszawa 2001.

³Kłosiewicz U., Słowińska B., Handel w Polsce według statystyk GUS i badań IRWiK. Marketing i Rynek 3/2000.

Formy regulacji sektora zbóż

Sektor zbóż jest zasadniczo regulowany przez mechanizm rynkowy, jednak w całym okresie 1990–2001 bardzo ważną rolę odgrywała ARR. Rola ta wynikała z zakresu i form prowadzonej działalności interwencyjnej. W latach 1992–1998 ARR uczestniczyła w działalności interwencyjnej poprzez prowadzenie skupu bezpośrednio od producentów rolnych. Zasady prowadzenia interwencji na rynku zbóż uległy zmianie w sezonie 1999/2000.

Wprowadzony od 1999 r. nowy system działań interwencyjnych opiera się na kilku rozwiązaniach. Pierwsze polega na obniżeniu cen interwencyjnych stosowanych w skupie od producentów rolnych. Drugim było wprowadzenie systemu bezpośrednich dopłat ARR dla producentów sprzedających ziarno pszenicy i żyta w okresie sierpień–październik. Dopłaty te otrzymują producenci rolni sprzedający ziarno odpowiadające standardom ARR za pośrednictwem banków wyłonionych w drodze przetargu. Trzecią istotną zmianą było, iż zakupy w systemie z dopłatą ARR mogły prowadzić wybrane jednostki skupujące wyłonione w drodze przetargu. Tym samym mogły one uzyskać preferencyjny kredyt skupowy. Założeniem systemu było, iż ARR zaprzestanie działalności w zakresie skupu od producentów rolnych za własne środki. W roku 1999/2000, ze względu na napięcia rynkowe, zamierzenie to nie zostało zrealizowane i ARR skupiła za własne środki około 330 tys. ton żyta bezpośrednio od producentów.

Giełdy towarowe odgrywają w krajach rozwiniętych gospodarczo bardzo ważną rolę i przynoszą wiele korzyści zarówno bezpośrednich, jak i pośrednich. Do korzyści bezpośrednich zaliczamy przede wszystkim stworzenie warunków do sprawnego i bezpiecznego handlu towarami. Zapewnienie rynku i regulowanie go tak, by jego uczestnicy mogli z niego łatwo korzystać jest podstawowym celem giełdy⁴. Obok stwarzania i regulowania rynku, giełdy odgrywają ważną funkcję ekonomiczną, polegającą na wyznaczaniu cen. Określane są one mianem rynku doskonałego. Wynika to z faktu, że sposób ustalania cen i zawierania transakcji eliminuje preferencje osobiste i przedmiotowe kontrahentów. Ceny giełdowe są zatem efektem spotkania ofert podaży i popytu. Przez wielu giełdy traktowane są jako barometr, który reaguje na wszelkie zmiany sytuacji i koniunktury rynkowej. Umożliwia to planowanie produkcji zarówno co do ilości towaru, jak i co do jego rodzaju. W wielu krajach o ukształtowanym systemie giełdowym (USA, Kanada) analizy i informacje

⁴Belletante B.: *Kontrakty futures i opcje na giełdach towarowych*, Wydawnictwo Liber, Warszawa 1996.

napływające z giełd towarowych decydują o wielkości zasiewów pszenicy, kukurydzy czy innych zbóż.

Istniejące w Polsce giełdy oferowały w latach 1990–2001 możliwość zawierania jedynie transakcji rzeczywistych (natychmiastowych i dostawnych). Stanowiły tym samym alternatywny kanał marketingowy dla hurtowego handlu zbożami. Brak było natomiast możliwości zawierania transakcji zabezpieczających i redukcji ryzyka rynkowego uczestnikom obrotu zbożowego. Skala obrotów zbożami na poszczególnych giełdach była niewielka, co ograniczało ich funkcje regulacyjne w systemie rynkowym.

Podsumowanie

Wyniki przeprowadzonych badań pozwalają stwierdzić, że przekształcenia społeczno-gospodarcze związane z reformowaniem gospodarki spowodowały wiele zmian w sektorze zbóż. Procesy dostosowawcze wystąpiły w zakresie zużycia, produkcji i organizacji sektora. Zmieniła się również rola państwa w sferze regulowania rynku zbóż i przetworów zbożowych.

Procesy dostosowawcze produkcji zbóż do nowych warunków gospodarowania przejawiały się w regresie technologicznym, prowadzącym do obniżenia poziomu plonów i wzrostu ich wrażliwości na zmiany warunków klimatycznych. Równoczesnym zjawiskiem było rozszerzenie areału zbóż i znaczny wzrost ich udziału w strukturze zasiewów.

Badania potwierdziły, że niezwykle złożonym problemem były zmiany w sferze przetwórstwa zbożowego oraz handlu hurtowego i detalicznego produktami zbożowymi. W latach 1990–1996 wystąpiła przebudowa struktury organizacyjnej i własnościowej wszystkich tych sfer aktywności gospodarczej.

Literatura

- BELLETANTE B.: Kontrakty futures i opcje na giełdach towarowych, Wydawnictwo Liber, Warszawa 1996.
- GOŁĘBIEWSKI J.: Rynek zbóż w Polsce w okresie przemian systemowych. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2000.
- GOŁĘBIEWSKI J.: Ekonomiczne i organizacyjne przekształcenia w handlu produktami zbóż. *Wiś Jutra* nr 6 (35) 2001.
- KŁOSIEWICZ U., SŁOWIŃSKA B.: Handel w Polsce według statystyk GUS i badań IRWiK. *Marketing i Rynek* 3/2000.
- KOHL S., UHL J., *Marketing of agricultural products*. Macmillan Publishing Company, New York 1990.
- Rynek Wewnętrzny 2000. GUS, Warszawa 2001.
- Roczniki Statystyczne GUS 1990–2002.

Tendencies in the Cereal Sector Development in Poland over the 1990–2001 Period

Abstract

Changes in the cereal sector in Poland began in 1989 when necessary conditions for market functioning were established. Foregoing conditions included principally: liberated pricing mechanism, determination of demand and supply by market forces and development of new institutional structure affecting competition growth. Additionally, the process of integration with the EU was very important factor determining directions of the sector development.

The article discusses the main tendencies in cereal sector in Poland during the 1990–2001 period. Emphasis is placed on structural, economic and institutional processes.